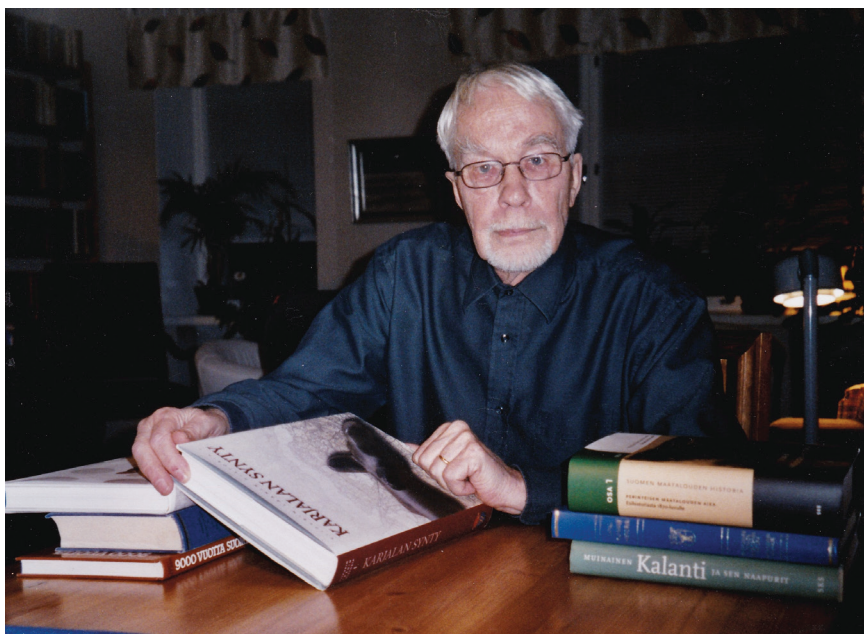

Helena Taskinen & Pirjo Uino

Matti Huurre 1931–2021

Kuva 1. Matti Huurre joulukuussa 2003. Pöydällä Matin julkaisuja. (Kuvannut: Markku Summa. Huurteen kotiarkisto.)

Arkeologi, filosofian tohtori h.c. Veli Matti Tapani Huurre menehtyi 5. tammikuuta 2021 Helsingissä. Hän oli 89-vuotias, syntynyt 20. elokuuta 1931 Haapavedellä. Arkeologien keskuudessa muistamme Matin pitkän uran Museoviraston virkamiehenä, monia paikallis- ja maakuntahistorioita sekä artikkeleita kirjoittaneena tutkijana ja laajan lukijakunnan saaneita tietokirjoja julkaisseena tietokirjailijana. Matti on jäänyt mieleen myös mukavia juttuja ja kaskuja kertoilleena seurallisena ja ystävällisenä kollegana.

Matille kirjat, erityisesti historian kirjat, olivat pienestä pitäen tärkeitä. Hän oli oppinut lukemaan omin päin jo ennen kouluikää. Matin lapsuudenkodissa, nimismiesopettaja perheessä, luettiin paljon, ja kotona oli runsaasti kirjoja. Kouluaikana Matin mielilukemista oli Grimbergin *Kansojen historia*. Ehkäpä jotakin enteellistä oli siinä, että Matti kirjoitti ylioppilaskirjoituksissa äidinkielen aineen aiheesta ”Jääkauden jäljet Suomen maisemissa”. Tässä vaiheessa hän ei vielä saanut lukijaa tekstillään kovin vakuut-

tuneeksi, sillä arvosanaksi heltisi vain A, vaikka hän yleensä oli hyvä aineenkirjoittaja.

Matin lapsuus ja nuoruus kuuluivat Haapavedellä. Matkat olivat tuohon aikaan harvinaisia. Helsingissä Matti on kertonut käyneensä perheen kanssa vuonna 1937, Viipurissa elokuussa 1939 ja Helsingissä taas 1946. Matin isä oli innokas kalastaja, ja perheen pojat olivat usein hänen mukanaan kalareissuilla. Perheen harrastuksiin kuului myös ahkera marjastaminen ja sienestäminen. Noilla retkillä perheen isä etsiskeli malmikiviä, ja varmasti Mattikin osallistui kivi- en tutkiskeluun.

Kirjoitettuaan vuonna 1949 ylioppilaaksi Haapaveden yhteiskoulusta Matti aloitti heti samana syksynä historian opiskelun Helsingin yliopistossa. Suuntautuminen opiskelemaan historiaa, tarkoituksena valmistua opettajaksi, oli ollut Matille selvää ja luonnollista hänen kouluaikojen kiinnostuksensa takia. Ensimmäinen opiskeluvuosi ennen armeijaan menoa kului luentoja kuunnellessa sekä latinan ja saksan kielen pro exercitiot suorittaen. Armeijan hän kävi rannikkotykistössä, mutta alokasajan ja aliupseerikoulun hän oli Santahaminassa ilmatorjunnassa. Lopun armeija-ajasta huhitikuuhun 1951 hän palveli rannikkotykistön alikersanttina Helsingin edustan Isosaaressa.

Armeijan jälkeen jatkuivat Suomen historian opinnot yliopistolla. Käänteentekeväksi Matille muodostui professori Aarne Äyräpään keväällä 1953 pitämä Suomen esihistorian kurssi, jonka jälkeen tarjoutui mahdollisuus päästä kesällä Jorma Leppäahon johtamille kaivauksille Halikon Rikalaan. Työ kaivauksilla ja Rikalan kalmistosta esille tulleet monet hienot löydöt – miekat, korut ja tekstiilit – johdattivat Matin seuraavana syksynä arkeologian pariin ja professori Ella Kivikosken oppilaaksi. Matti arvosti kovasti Ella Kivikoskea ja Aarne Äyräpäätä.

Kivikoskesta Matti on kertonut, että hän teki yleensä opiskelijoiden kanssa sinunkaupat laudaturtentin jälkeen. Seminaarin jälkeen Kivikoskella oli tapana viedä

osanottajat yliopiston lähellä Unioninkadulla sijainneeseen The English Tea-Roomiin ja tarjota siellä heille teetä ja sconeseja. Yleensä kerran lukukaudessa hän kutsui myös seminaarilaiset luokseen nauttimaan viiniä ja iltapalaa. Matti muisteli, että Ella Kivikoski yritti opettaa opiskelijoille myös hyviä tapoja ja muun muassa kehotti nuoria miehiä menemään tanssikouluun.

Myös Äyräpää kutsui opiskelijoita joskus kotiinsa vierailulle. Matilla oli häneen erikoissuhde, sillä Äyräpään tati oli 1900-luvun alkupuolella ollut Haapaveden ruustina, ja nuoruudessaan Äyräpää oli usein vierailut tätinsä luona. Äyräpää oli siksi aina kiinnostuneena kysellyt Haapaveden puolen kuulumisista. Matti oli myös joskus Äyräpään apuna, kun hän keräsi esineitä luentoja ja seminaareja varten esihistorian näyttelystä ja ”Pälsin kuopasta”.

1960-luvun alussa opiskelijat perustivat niin sanotun ”Pienarkeologien” ryhmän, joka nimesi itsensä PienArkeologien Demokraattiseksi AmmattiYhdistelmäksi (PADAY). Matti oli kantavia voimia ryhmässä, josta sittemmin kehkeytyi Helsingin yliopiston arkeologian opiskelijoiden ainejärjestö Fibula ry.

Keväällä 1960 Matti osallistui professori Ella Kivikosken johdolla kahden kuukauden pituiselle opintomatkalle Roomaan. Klassillisen arkeologian kurssi Villa Lantesassa oli ensimmäinen lajissaan. Matka suurkaupunkiin, ikuiseen Roomaan, tutustuminen antiikin historiasta tuttuihin paikkoihin sekä italialaiseen viini- ja ruokakulttuuriin oli ikimuistoinen kokemus kirkonkylässä varttuneelle nuorelle miehelle. Opiskeluajalle ajoittuivat myös osallistuminen Pohjoismaiseen arkeologikokoukseen Bornholmissa vuonna 1959 sekä Ella Kivikosken ja taidehistorian professori Lars Petterssonin johtama arkeologis-taidehistoriallinen ekskursio Leningradiin ja Novgorodiin vuonna 1961.

Kun Matti oli opiskellut kymmenisen vuotta, hänen opintokirjansa oli tullut yhtäkkiä täyteen. Silloin hän meni luennon

Matti Huurre osallistui Villa Lanten klassillisen arkeologian kurssiin Roomassa keväällä 1960. (Kuva: Huurteen kotiarkisto.)

jälkeen professori Kivikosken luokse. Ella antoi ymmärtää, että olisi jo korkea aika valmistua ja lähetti kansliaan hakemaan uuden opintokirjan. Oli syytä panostaa myös pro gradu -työhön, jonka Matti teki piinuolenkärjistä. Työnsä aiheesta hän on kertonut keskustelleensa Ville Luhon ja C. F. Meinanderin kanssa, jotka molemmat kannustivat häntä tutkimaan aihetta, josta kukaan ei ollut vielä kirjoittanut. Tämä vuonna 1960 valmistunut julkaisematon lopputyö on edelleenkin tärkeä ja käytetty lähde piinuolenkärkien tyypittelyssä ja ajoittamisessa. Matti valmistui filosofian kandidaatiksi keväällä 1962 pääaineena Suomen ja Pohjoismaiden arkeologia.

Jo opiskeluaikanaan Matti työskenteli monilla kaivauksilla, Halikon Rikalan lisäksi Leppäahon apulaisena Paltamon Uurassa 1954. Samana kesänä hän aloitti inventointituransa: Oulujoen varressa hän

inventoi Pohjois-Pohjanmaan historiatoimikunnan ja Liedossa Barker-Littoisten stipendillä. Ensimmäiset omat kaivaukset Matti teki 1955 Utajärven Niskankylässä sekä 1956 Rovaniemellä, Kalannissa ja Hattulassa. Ville Luhon apulaisena hän toimi 1955–1958 Leppävirralla, Kokemäellä, Reisjärvellä ja Kuivaniemellä.

Sodanjälkeinen Suomi tarvitsi lisää energiaa ja maassa oli laajoja voimalaitosuunnitelmia. Keväällä 1957 Aarni Erä-Esko oli kysynyt Matilta, haluaisiko hän jatkaa Kemijokivarressa vaiko lähteä Kainuuseen, missä Emäjoen voimalaitostyöt olivat alkamassa. Kainuu kiinnosti Mattia enemmän, ja siksi hän lähti Oulujoki Oy:n voimalaitossuunnitelmien johdosta inventoimaan Suomussalmen Kiantajärven rantoja. Suomussalmen esihistoriasta oli tuolloin hyvin niukasti tietoja. Muutamia esineitä oli vuosien saatossa toimitettu Kansallismuseon kokoelmiin. Vuonna

1951 C. F. Meinander oli suorittanut pienen kaivauksen edellisenä vuonna Kansallismuseoon ilmoitetun, mutta jo viisitoista vuotta aiemmin löytyneiden pronssikirveen valinmuotin puolikkaiden löytöpaikalla Salmenniemessä. Vuonna 1952 oli Kansallismuseoon tullut lupaavalta vaikuttanut löytölähetys pitäjän pohjoisosista, Kalmosärkkä-nimiseltä paikalta. Sieltä kansakoulunopettaja oli kouluokkansa kanssa löytänyt kivitaltan, reikäkiven, hioimen, kiviesineiden katkelmia sekä tulisijoja.

Matti löysi noin kuukauden ajan kesällä 1957 Kiantajärven rantoja kierrellessään lähes 30 muinaisjäännöskohdetta. Seuraavan kesän inventoinnissa löytyi vielä kymmenkunta asuinpaikkaa inventoinnin laajennuttua koskemaan myös Vuokkijärven ranta-alueita. Säännöstelyn alaisilta rannoilta löytyneet kohteet olivat vedenkorkeuden vaihdellella uhattuina. Nämä inventoinnit osoittivat, että Kainuun löytöjen vähäisyys johtui vain tutkimuksen puutteesta. Suomussalmella oli todistettavasti asuttu jo ki-

Matti Huurre kentällä 1964. (Kuva: Museovirasto.)

vikaudelta lähtien. Kesän 1958 aikana Matin johdolla tehtiin myös noin kuukauden pituinen Kalmosärkän kaivaus sekä pieni koekai-
vaus läheisellä Kellolaisten Tulella. Vuosien 1957–1958 inventoinneista ja Kalmosärkän ensimmäisestä kaivauksesta alkoi aivan uusi vaihe Suomussalmen arkeologisissa tutkimuksissa.

Matti on muistellut vuoden 1957 inventointiaikaansa ja muun muassa sitä, kuinka hän telttaa ja muita tavaroitaan kant-
taen käveli Kiannan itärantaa kirkonkylältä Juntusrantaan. Matkalla häneltä hajosivat myös kumiteräsaappaat. Juntusrantaan päästyään hänen täytyi ensimmäiseksi mennä ostamaan Perttulan kyläkaupasta uudet jal-
kineet. Siellä hän tiedusteli, olisiko opettaja Martti Manner miten tavattavissa. Kauppi-
as tiesi kertoa, että opettaja oli parhaillaan Hossassa, mutta tulisi seuraavana päivänä takaisin kotiinsa. Matti pystytti telttansa

koulun pihalle ja jäi odottamaan opettajaa kyselläkseen tarkemmin syksyllä 1952 löyty-
neistä Kalmosärkän löydöistä ja käydäkseen tutustumassa kohteeseen. Kun opettaja sitten seuraavana päivänä kaartoi koulun piha-
lle moottoripyörällään jalat ohjaustangolla, Matti tiesi, että kyseisen rennolta vaikutta-
van opettajan kanssa saattaisi yhteistyö mui-
naismuistoasioissakin luonnistua.

Tuosta tapaamisesta alkoi pitkä yh-
teistyö ja syvä ystävyys. Matti on kertonut, että inventointien, vuosien 1958–1959 Kal-
mosärkän ja Kellolaisten Tulen kaivausten sekä monien mukavien muistojen ansiosta häneen syntyi jonkinlainen Suomussalmi-
kuume, joka johti hänet yli 30 vuoden ajan joka vuosi Suomussalmelle kaivauksille ja maastotarkastuksille. Yhteistyön kannalta toinen tärkeä tuttavuus oli opettaja Lippo Vester, joka tehokkaasti organiso-
i paikka-
kunnalla kenttätöitä ja vuosittaisen kesäse-

Kivikauden tutkija johtaa kaivauksia. (Piirtänyt: Matti Huurre 1955. Huurteen kotiarkisto.)

minaarin. Kainuun tutkimukset muotoutuivat Matille merkittäviksi myös siksi, että vuoden 1961 Hyrynsalmen Vonkan kaivauksilta löytyi myös aviopuoliso Ritva. Lasten ollessa pieniä koko perhe matkusti Matin mukana kaivauksille Kainuuseen.

Matti teki pitkän, lähes 40 vuotta kestäneen työuran Muinaistieteellisen toimikunnan ja sen seuraajan Museoviraston palveluksessa. Alkuvuodesta 1962 hän oli ensiksi pari kuukautta amanuenssin viransijaisena Ville Luhon osallistuessa Nubian tutkimuksiin. Sen jälkeen hänet nimitettiin ilman mitään viranhakua vakituiseksi ylimääräiseksi amanuenssiksi. Virkauran al-

kuvuosina Matin työtehtävät painoutuivat inventointiin. Virkatyönä hän teki inventointeja Turun, Porin, Uudenkaupungin ja Salon seuduilla, Kymenlaaksossa, Päijät-Hämeessä ja Pirkanmaalla sekä Espoossa, Rengossa ja Saarijärvellä. Kainuun ulkopuolella hän teki kaivauksia Juvan Remojärven Kappelinpellolla ja Sulkavan Kapakkamäellä. Museoviraston ylläpitämässä Kulttuuriympäristön palveluikkunassa on 145 Matti Huurteen laatimaa arkeologian tutkimusraporttia.

Ajokorttia Matilla ei ollut, mutta inventointi- ja tarkastusmatkat hoituivat polkupyörälläkin ja tarvittaessa järjestyi myös autokyytejä. Opiskeluaikainen työskentely

Matti Huurre haastateltavana Suomussalmen Kalmosärkällä 1985. (Kuva: Museovirasto/ Helena Taskinen.)

Ville Luhon kaivausapulaisena lähensi heitä, ja Matti ”kaveerasi” virankin saatuaan animmäkseen Luhon kanssa. Molemmat olivat kovia tupakkamiehiä.”Tuus tupakalle”, Luho oli kutsunut häntä vähän väliä. Matti totesi nauttineensa sittemmin Museoviraston Café Aspelinissa kasvislounaan, joka oli ”liemi ja vihannekset” eli kahvi ja vihreä nortti.

Matilla oli keskeinen rooli inventointien yhteydessä ensiksi sisäiseksi työkaluksi kehitellyn, myöhemmin myös painetuihin muinaisjäännösluetteloihin tulleen muinaisjäännösten luokituksen laadinnassa. Muinaisjäännösten jakaminen suojeluluokkiin I-III oli pitkään käytössä. Suurimman osan virkaurastaan Matti vastasi Itä-Suomen ja Kainuun muinaisjäännösten suojelun viranomaistehtävistä. Virkatyö piti sisällään myös osallistumisen näyttelyjen rakentamiseen. Matin hyvälle esihistorian ja aineiston

tuntemukselle oli käyttöä ja tarvetta Museoviraston toteuttamissa kahdessa laajassa näyttelyssä: Muinaista Taka-Lappia 1987 sekä Kansallismuseon esihistorian perusnäyttely 1995. Eläkkeelle Matti jäi Museoviraston arkeologian osastolta tutkijan virasta vuonna 1996.

Matti Huurteen ensimmäinen tieteellinen artikkeli vuonna 1956 käsitteli Suur-Kalajoen esihistoriaa. Kaikkiaan hän on kirjoittanut esihistorian osuuden yli kymmeneen paikallishistoriaan (Hattula 1976, Hyrynsalmi 1988, Hämeenkyrö 1983, Joensuu 1985, Oulujokilaakso 1991, Parkano ja Kihniö 1971, Suur-Pyhäjoki 1969, Pälkäne 1972, Vanha Saarijärvi 1971, Salla 1993, Suomussalmi 1992 ja rajantakainen Vuokkiniemi 2006) ja kahteen maakuntahistoriaan (Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi 1983, Kainuu 1986) sekä kivikauden osuuden samoin kah-

Matti Huurteen läksiäiset järjestettiin Kellarikrouvissa keskiajan pitojen merkeissä 1996. Pöydän takana vasemmalta oikealle Torsten Edgren, Ritva Huurre ja Matti Huurre. (Kuvannut: Lauri Pohjakallio.)

teen maakuntahistoriaan (Satakunta 1991, Viipurin lääni 2003). Suomen maatalouden historian ensimmäiseen osaan (2003) Matti laati artikkelit viljanviljelyn ja maatalouden varhaisvaiheista.

Alun perin Jorma Leppäahon piti kirjoittaa jo 1950-luvulla Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin esihistoria. Häneltä se jäi, ja laajojen voimalaitostutkimusten vuoksi julkaisu olisikin ollut heti ilmestyttyään vanhentunut. Seuraavaksi kirjoitustehtävään lupautui Aarni Erä-Esko. Häneltäkin kirjoitustyö jäi tekemättä. Erä-Esko sai sitten ylipuhuttua Matin kirjoittajaksi tähän laajaan ja vaativaan julkaisuun. Onnistuminen siinä edellytti vankkaa esihistorian ja löytöaineiston tuntemusta.

Kainuun historian teko oli Matille hyvin mieleistä kirjoitustyötä. Hän oli itse-oikeutettu esihistorian osuuden kirjoittaja, olihan hän käsitellyt sitä jo Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historian yhteydessä. Matti on kuvannut esihistorian osuuden kirjoittamisen sujuneen hyvin. Kainuun historiasarjaa työstä myös mukava työryhmä, puheenjohtajana Hannes Kemppainen. Muina kirjoittajina olivat Jorma Keränen, Oiva Turpeinen ja Antero Heikkinen. Kirjoittajat pitivät Kainuussa kokouksia, joihin osallistui myös paikallista kotiseutuväkeä. Matti on muistellut, että Hannes Kemppaisella oli aina mukana vanhanaikainen, musta lääkärinlaukku, josta illalla löytyi kirjoittajille lääkettä päivän rasitukseen.

Myös Viipurin läänin historiaan kuuluvan kivikauden osuuden kirjoitustyö oli Matista mukavaa. Matti Saarnisto suositteli Matin kirjoittajaksi, vaikka Matti oli ensiksi yrittänyt estellä ja sanoa, että työ sopisi paremmin jollekin nuoremmalle tutkijalle. Hankkeen aikana kirjoittajien oli mahdollista päästä pariin otteeseen kiertelemään Kannaksella ja tutustumaan kohteisiin paikan päällä. Bussikierrokseen Viipuri-Räisälä-Kaukola-Sakkola-Muolaa sisältyi monta kiinnostavaa kohdetta, ei kuitenkaan Häyrynmäkeä, josta ei ollut enää mitään

jäljellä. Yhdellä matkalla oli mukana evers-tiluutnantti Ilmari Hakala, joka esitteli sota-ajan kohteita (Taipaleenjoki, Summa, Ihan-tala). Paluumatkalla ryhmäläiset pääsivät lähelle Matin isovanhempien entistä kotia, Säkkijärven Vilaniemeä, mutta valitettavasti loppumatkasta tie osoittautui niin huonoksi, ettei bussikuski uskaltanut sitä ajaa. Teiden kunnan ja ränsistyneiden rakennusten Matti kertoo olleen surullisen näyn.

Matti oli myös hyvin tuottelias kirjoittaen artikkeleita eri julkaisuihin - esimerkiksi sarjoihin *Arkeologia Suomessa*, *Muinaistutkija*, *Suomen Museo* sekä *Finskt Museum*. Hän osallistui myös säännöllisesti arkeologian alan seminaareihin kuten Suomussalmella pidettyihin Rajamailla-kesäseminareihin, suomalais-neuvostoliittolaisiin symposiumeihin sekä Suomen väestön alkuperään painottuneisiin seminaareihin, joissa pidetyt esitelmät julkaistiin eri yhteyksissä. Matti oli 1980-luvulla mukana myös suomalais-neuvostoliittolaisessa niin sanotussa Volosovo-projektissa, mutta tavoitteeksi asetettua yhteisjulkaisua hankkeesta ei koskaan ilmestynyt. Myös useissa aikakaus- ja sanomalehdissä julkaistiin hänen kirjoituksiaan. *Muinaistutkijan* kolumnistina hän hauskutti lukijoita muisteloillaan ja joskus piirroksillaankin. Itse asiassa lehden nimikin oli Matin ehdotus, joka voitti Suomen arkeologisen seuran julistaman nimikilpailun.

Vuonna 1979 ilmestyi Matti kirjoittama maamme esihistorian yleisteos *9000 vuotta Suomen esihistoriaa*. Teoksessa tuotiin esille Alfred Hackmanin maahanmuuttoteorian korvannut jatkuvuusteoria, joka oli vallannut alaa 1960-luvun lopulla ja jonka mukaan Suomi oli ollut asuttu pioneerivaiheen asutuksesta alkaen. Tästä teoksesta hänelle myönnettiin vuonna 1980 Tiedonjulkistamisen valtionpalkinto. Myös Historian Ystävien Liitto palkitsi teoksen. Teosta käytettiin pitkään myös yliopistoissa arkeologian pääsykoekirjana. Kirjan tietoja päivitettiin lisäosalla 1995. Vuonna 2009 teoksesta otettiin kymmenes painos. Kirjan painosten yhteis-

määrä on tieteelliselle kirjalle maassamme poikkeuksellisen suuri, 20 700 kappaletta. Toinen suurelle yleisölle tarkoitettu teos oli vuonna 1998 ilmestynyt *Kivikauden Suomi*, joka ylsi Tieto-Finlandia-ehdokkaaksi.

Matti suoritti filosofian lisensiaatin tutkinnon vuonna 1985, ja vuonna 1994 Helsingin yliopisto promovoi hänet filosofian kunniatohtoriksi. Suomen arkeologinen seura kutsui hänet kunniajäsenekseen.

Matti oli loppuun asti kiinnostunut kuulemaan arkeologisista tutkimuksista, uusista löydöistä sekä Kainuun ja erityisesti Suomussalmen kuulumisista. Vaikka sairaus sitoi hänet viimeisiksi vuosiksi kotiin tai sairaalaan, hän henkisesti virkeänä ja hyvämuistisena seurasi ja eli tiiviisti mukana tapahtumissa. Vielä sairaalassakin hänelle järjestettiin oma työpöytä, jossa hän saattoi naputella tekstiä kannettavalla tietokoneellaan. Näön heikkeneminen esti lopulta kirjoittamisen, ja viimeisen artikkelinsa *Muinaistutkijaan* (2/2019) Matti tuotti sanelemalla tekstin, jossa hän muisteli tapaamistaan Ilmari Kannon kanssa. Tieteellisten kysymysten pohdiskelusta Matti ei koskaan luopunut.

FM Helena Taskinen on Museoviraston yliintendentti.
helena.taskinen@museovirasto.fi

FT Pirjo Uino on Helsingin yliopiston arkeologian dosentti.
pirjo.uino@kolumbus.fi;
pirjo.uino@helsinki.fi